

سال دوم - شماره چهارم - پاییز ۱۳۹۱

صص ۲۱۴-۱۷۱

بررسی عوامل اجتماعی رعایت قوانین شهروندی در بین شهروندان اردبیلی

دکتر منصور حقیقتیان^۱

محمد فرنام^۲

چکیده:

هدف کلی این تحقیق بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با رعایت قوانین شهروندی (قانون پذیری) در بین شهروندان اردبیلی است. در این تحقیق با استفاده از نظریات مرتن، لویتدکه و شوایتزر، ساترلند و کرسی، والتر رکلس و تئوری نیازها به تنظیم فرضیه و پرسشنامه مبادرت گردیده است. روش تحقیق از نوع همبستگی بوده و اطلاعات با یک پرسشنامه ۳۱ سؤالی و به طریق نمونه‌گیری چندمرحله‌ای (ابتدا طبقه‌بندی شده و سپس تصادفی) تکمیل گردیده است. متغیرهای مستقل تحقیق عبارتند از: سن، جنس، تحصیلات، پایگاه اجتماعی افراد، فردگرایی، تأمین نیازهای مادی افراد، نظارت اجتماعی، معاشرت با افراد کجرو (قانون-گریز) و تشویق (پاداش). متغیر وابسته، رعایت قوانین شهروندی است که عبارت است از رعایت آگاهانه، داوطلبانه و ارادی افراد از قوانین و مقررات جامعه شهری و عمل به آنها. جامعه آماری

mansour_haghighatian@yahoo.com

۱- استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان

M.Farnam@yahoo.com

۲- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان

تاریخ پذیرش: ۹۱/۵/۱۶

تاریخ وصول: ۹۱/۲/۱۰

تحقیق حاضر، شامل کلیه شهروندان بالای ۱۸ سال ساکن در شهر اردبیل و حجم نمونه شامل ۳۸۳ (۱۹۳ مرد و ۱۹۰ زن) نفر می‌باشد. بر اساس یافته‌های تحقیق، ۸/۶ درصد افراد مورد مطالعه، نسبت به قوانین شهری، دارای قانون‌پذیری پایین، ۵۵/۱ درصد دارای میزان قانون‌پذیری متوسط و ۳/۳۶ درصد دارای قانون‌پذیری بالا هستند. همچنین طبق یافته‌های تحقیق از میان متغیرهای فوق‌الذکر، ارتباط بین رعایت قوانین شهروندی و متغیرهای فردگرایی و نظارت اجتماعی و داشتن ابزار و وسایل اجتماعی برای رسیدن به اهداف فرهنگی و جنس معنادار است. در بقیه فرضیه‌های تحقیق ارتباط معناداری بین متغیرهای مستقل و وابسته مشاهده نگردید.

واژه‌های کلیدی: قانون‌پذیری، شهروندی، بی‌هنجاری، آسیب اجتماعی، کجروی

مقدمه و بیان مسأله

تبیین و توضیح نظم اجتماعی، دل‌مشغولی بسیاری از نظریه‌پردازان اجتماعی بوده است. به بیان اسکیدمور یکی از اساسی‌ترین اهداف نظریه‌پردازی در حوزه نظریه‌های جامعه‌شناختی، تبیین نظم اجتماعی است. (اسکیدمور؛ ۱۳۷۲: ۱۲۱)

نظم در جامعه‌شناسی به هر عمل‌الگویی یا هر قانونمندی که بر رفتار مردم حاکم است اشاره دارد.

در هر جامعه هنجارهایی وجود دارند که رفتار افراد در قالب آنها صورت می‌گیرد. انسانها برای اینکه بتوانند از جامعه‌ای منظم و با قوام برخوردار باشند و اختلال و بی‌نظمی‌های حاکم بر آن را به حداقل کاهش دهند، بعضی از قواعد به وجود آمده برای رفتار را تأیید و بعضی را طرد می‌کنند. وجود این قواعد، جهت‌گیری‌های رفتاری روشنی را در معرض افراد قرار می‌دهد؛ قواعدی که تعاملات و کنشهای متقابل بین افراد را روشن می‌کند و بدین طریق هرکس می‌تواند جایگاه و وظیفه خود را در عرصه اجتماع و در برابر دیگران دریابد.

وقتی این قواعد، با برخورداری از پشتوانه قدرت رسمی ضمانت اجرایی

می‌یابند و در یک کشور صورت قانون رسمی به خود می‌گیرند، همه افراد به رعایت آن ملزم می‌گردند.

هرچند همه افراد یک جامعه به رعایت قانون رسمی یا همان قواعد تعیین شده برای رفتار در شرایط و وضعیتهای مختلف ملزم هستند، با این حال، به الزامها تن نمی‌دهند؛ یعنی انسانها در همه مواقع و شرایط رفتارهای خود را در محدوده قوانین رسمی جامعه تنظیم نمی‌کنند.

از جمله مسائل اساسی جامعه کنونی ما، قانون‌گریزی در عرصه‌های مختلف جامعه بخصوص در زندگی شهری است (مهساتی‌زاده، ۱۳۹۱؛ محسنی تبریزی و همکاران، ۱۳۹۰). این امر موجب شده است که بخش اعظم برنامه‌ریزیهای شهری و اجتماعی به نتایج مطلوب و مورد انتظار نرسد. منظور از رعایت قوانین شهروندی، رعایت آگاهانه داوطلبانه و ارادی افراد از قوانین و مقررات موجود در جامعه شهری و عمل به آنهاست. از جمله عواملی که به صورت مانع یا تسهیل‌کننده، زمینه قانون‌گرایی را شکل می‌دهند می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- پایین بودن سطح آگاهیهای عمومی مردم، تربیت نادرست خانوادگی، تأثیر مجریان قانون‌گریزی مسئولان (علیخواه، ۱۳۸۱) میزان پایداری و تداوم قانون، الگوپذیری از گروه، روابط شغلی و طبقه‌ای (معاونت وزارت ارشاد، ۱۳۷۶: ۱۵) شیوه‌های برخورد افراد و گروهها با قوانین وفاق‌آمیز یا قانون‌گرایی و برخورد آنها با قوانین تعارض‌آمیز یا قانون‌گریزی و قانون‌ستیزی، بی‌سوادی و کم‌سوادی، ضعف تولید و تبادل اطلاعات علمی و گفتمان خردمندانه، تنوع و تشتت و تعارض فکری و فرهنگی در زمینه باورها، ارزشها یا اصول و اهداف اساسی بین نهادهای رسمی و غیر رسمی متولی امور فرهنگی، بین نخبگان و بین نخبگان و مردم، نابرابری در دسترسی به امکانات و خدمات فرهنگی و خاص‌گراییهای فرهنگی و بی‌اطلاعی از قوانین از اهم موانع فرهنگی قانون‌گرایی در ایران به شمار می‌روند. (عبداللهی، ۱۳۸۰: ۸۸-۸۹) احساس وجود نابرابریهای اقتصادی

اجتماعی و پایبندیهای مذهبی (رفیع پور، ۱۳۷۸) توجه مجریان به قانون و رعایت آن از سوی مسؤولان، بالا بردن سطح آگاهی مردم، آموزش قانون از سنین پایین، بالا بردن فرهنگ و ایجاد عدالت اجتماعی و احترام به قانون (فخرایی، ۱۳۷۷).

هدف کلی تحقیق بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با رعایت قوانین شهروندی در اردبیل و اهداف جزئی تحقیق بررسی و شناسایی ارتباط عوامل اجتماعی و فرهنگی (تشویق رفتار قانونمند فرد از سوی دیگران، میزان معاشرت فرد با افراد کجرو، میزان تأمین نیازهای مادی افراد، فردگرایی، داشتن ابزار و وسائل اجتماعی برای رسیدن به اهداف فرهنگی پذیرفته شده فرد، پایگاه اجتماعی فرد، نظارت اجتماعی جنس، تحصیلات، سن) و رعایت قوانین شهروندی است.

پرسشهای پژوهشی زیر کانون و جهت این تحقیق را نشان می‌دهند:

- ۱- میزان رعایت قانون (قانون‌پذیری) در شهر اردبیل چقدر است؟
- ۲- عوامل اجتماعی مرتبط با رعایت قوانین شهروندی در بین مردم شهر اردبیل کدامند؟

پیشینه تحقیق

۱- منوچهر محسنی (۱۳۷۵) تحقیقی با عنوان «بررسی آگاهیها، نگرشها و رفتارهای اجتماعی و فرهنگی در ایران» انجام داده است. اهداف این تحقیق عبارت بودند از اینکه اولاً از نگرش جامعه مورد بررسی و افراد ۱۶ ساله و بالاتر در مورد اطاعت از قانون اطلاع پیدا شود و در ثانی مشخص شود که این نگرشها با چه متغیرهایی (جمعیتی - فرهنگی - اجتماعی - اقتصادی) در رابطه است.

این تحقیق از نوع پیمایش بوده و به روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای و فرآیند آن با تعداد ۳۵۴۰ نفر نمونه در تهران و ۴ استان دیگر (و یا ۱۵ شهر کشور) انجام گرفته و نتایج تحقیق به شرح زیر است.

۷۲ درصد افراد معتقدند از هر قانونی نباید اطاعت کرد. در واقع، در جامعه ما قانون فی‌نفسه اعتبار لازم را در میان مردم ندارد، بلکه بسته به شرایط و مصالح و

منافع افراد اجرا و یا تعطیل می‌شود. ۸۱ درصد افراد نیز معتقدند که بدون پارتی نمی‌توان کاری کرد. اگر گرایش عمومی به شانس در جامعه ایران را نیز ناشی از خلأ قانون و نبود امور در جای خود و یا بقول عامیانه فقدان شرایطی که در آن دو دو تا چهار تا باشد در نظر بگیریم، باید گفت که در این بررسی ۸۰/۱ معتقدند شانس در زندگی خیلی مهم است.

۲- فرامرز رفیع پور (۱۳۷۸) تحقیقی با عنوان «پژوهشی در زمینه پتانسیل آنومی در شهر تهران» انجام داده است. هدف این تحقیق، بررسی آنومی یا آشفتگیهای اجتماعی در شرایط کنونی جامعه ایران بوده است.

محقق با استفاده از تئوریهای مختلف، بویژه دورکیم و مرتن (و مازلو، نظریه‌های فساد، ساترلند، کلوارد و...) به ارائه فرضیه‌ها و تنظیم پرسشنامه مبادرت نموده است.

متغیرهای در نظر گرفته شده توسط محقق، به کمک ۱۴ نفر از پرسشگران ورزیده و بر اساس یک نمونه‌گیری خوشه‌ای در سطح شهر تهران و در مصاحبه با ۳۵۰ نفر از رؤسای خانوار «همگی مرد» بررسی شده‌اند. برخی نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که:

- نه فقط دزدی و کارهای نامشروع افزایش یافته، بلکه در زمینه هنجارهای رسمی، عدم رعایت قواعد و هنجارها بویژه بسیار گسترده است.

- در عین حال در زمینه هنجارهای غیر رسمی (سنتی) مانند هنجارهای مربوط به ازدواج یا دیگر آداب و رسوم قدیمی، میزان رعایت هنجارها بسیار بیشتر بودند.

- پایبندیهای مذهبی بالاترین تأثیر را بر اعتماد و ملاحظات نشان دادند.

- احساس وجود نابرابریهای اقتصادی - اجتماعی بر اعتماد اجتماعی و همچنین رفتار آنومیک تأثیر بسیار قوی دارد.

- در بین متغیرهای دیگر کنترل‌کننده مورد بررسی، «سن» و «مدت زمان اقامت در تهران» در این تحقیق رابطه معناداری با دیگر متغیرهای اصلی نشان نمی‌دهند.

- تحصيلات رابطه قوی و مثبتی با وضعیت مالی و دستیابی به اهداف داشته اما جالب توجه است که متغیر تحصيلات با متغیرهای رفتار آنومیک رابطه معنادار مثبت ندارند.

۳- فردین علیخواه (۱۳۸۱) نظرسنجی با عنوان «بررسی میزان پایبندی مردم به قوانین و مقررات» در مرکز تحقیقات و مطالعات و سنجش برنامه صدا و سیما انجام داده است. این نظرسنجی به روش پیمانی و در نمونه‌ای به تعداد ۸۰۶ نفر افراد ۱۸ ساله و بالاتر ساکن شهر تهران انجام گردیده است. نتایج این نظرسنجی نشان داد که:

- میزان پایبندی به قانون در ۱۱/۵ درصد از نمونه تحقیق در حد کم، در ۵۸ درصد، در حد متوسط و ۲۱ درصد در حد زیاد بوده است.

- ۹ درصد از پاسخگویان خود را کاملاً، ۳۰ درصد در حد زیاد، ۵۱ درصد تا حدی و ۹ درصد در حد کم به قوانین پایبند دانسته‌اند. ۲ درصد نیز اصلاً خود را پایبند به قوانین نمی‌دانند.

- در مورد عوامل مؤثر بر رعایت نشدن قانون، ۷۴ درصد پاسخگویان به نبود نظارت کافی، ۴۰ درصد به کافی نبودن تعداد پلیس، ۵۸ درصد به ضعف قوانین در پاسخگویی به نیازهای جامعه و ۵۷ درصد به تغییر پی در پی قانون اشاره کرده‌اند. - ۶۵ درصد پاسخگویان با گزینه مربوط به پایبندی مسئولان کشور به قانون مخالف بوده‌اند و ۴۵ درصد پاسخگویان به مجریان قانون اعتماد نداشته‌اند.

۴- سیروس فخرایی (۱۳۷۷) تحقیقی به صورت نظرسنجی با عنوان «نظرسنجی از مردم تهران درباره میزان قانون‌پذیری و چگونگی رعایت قانون» در مرکز مطالعات، تحقیقات و سنجش برنامه‌های صدا و سیما انجام داده است. در این تحقیق میزان قانون‌پذیری و چگونگی رعایت قانون از دیدگاه شهروندان تهرانی مورد مطالعه قرار گرفته است. جامعه آماری این تحقیق افراد ۲۰ سال به بالای ساکن شهر تهران بوده که از آن نمونه‌ای به حجم ۶۶۵ نفر و با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای

انتخاب شده است.

طبق نتایج به دست آمده، ۴۹ درصد گروه نمونه را مردان و ۵۱ درصد را زنان تشکیل داده‌اند. از دیدگاه پاسخگویان میزان گرایش مردم به قانون و درجه قانون‌پذیری ۵۷ درصد است که در حد مطلوبی نیست و نشان‌دهنده وضع قانونمندی جامعه است. افراد مسن بیش از بزرگسالان و جوانان معتقد به رعایت قانون در جامعه هستند و افراد تحصیلکرده کمتر از افراد بیسواد یا کم‌سواد معتقدند که قانون در جامعه اجرا می‌شود.

از میان پاسخگویان ۵/۳۶ درصد افراد بیسواد، ۴۶ درصد افراد باسواد ابتدایی و راهنمایی، ۵۸ درصد افراد دیپلم و ۶۴ درصد افراد با تحصیلات عالی معتقدند که رابطه‌گرایی به جای قانون‌گرایی در ارتباطات اجتماعی و زندگی مردم نقش مهمی ایفا می‌کند و اغلب آنان بر این باورند که در جامعه ما داشتن دوست و آشنا و رابطه بیش از قانون اهمیت دارد.

۴۸ درصد از افراد تحصیلکرده، ۵۱ درصد افراد دیپلم، ۴۴ درصد افراد باسواد ابتدایی و راهنمایی و ۲۹ درصد افراد بیسواد عقیده دارند که ساعات کار اداری در مؤسسات و سازمانهای دولتی عملاً رعایت نمی‌شود.

نزدیک به ۴۰ درصد پاسخگویان معتقدند که در برخی مواقع پول و روابط و همچنین ۴۰ درصد پاسخگویان معتقدند که در برخی موارد اعمال نظر شخصی جای قانون را می‌گیرد.

مرکز مطالعات، تحقیقات و سنجش برنامه‌ای صدا و سیما (۱۳۷۴) نظرسنجی با عنوان «چگونگی رعایت قانون» و با هدف ارزیابی نظرات مردم انجام داده است.

جامعه آماری شامل شهروندان تهرانی ۱۵ ساله و بیشتر بوده است که در هر مقطع با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب با توزیع خانوار در هر طبقه حدود ۵۲۰ نفر انتخاب شدند. در این نظرسنجی هریک از مناطق بیست‌گانه تهران یک طبقه محسوب شده است.

در این نظرسنجی ۶۰ درصد پاسخگویان را مردان و ۴۰ درصد را از زنان تشکیل داده‌اند. نتایج نظرسنجی فوق به شرح زیر است:

۱- در این تحقیق، بیشتر پاسخگویان، قانون را مجموعه قواعد و مقرراتی می‌دانستند که موجب برقراری نظم و امنیت در جامعه می‌شود و از بروز هرج و مرج جلوگیری می‌کند. (۳۶ درصد). ۲۳ درصد نیز قانون را مجموعه مقرراتی می‌دانستند که ضمانت اجرایی دارند و همه ملزم به رعایت آن هستند. ۱۴ درصد پاسخگویان هیچ تصویری از مفهوم قانون نداشتند و پاسخ «نمی‌دانم» داده‌اند.

۲- درباره میزان رعایت قانون به وسیله ایرانیان، ۲۲ درصد معتقدند قانون اصلاً در جامعه ما رعایت نمی‌شود. ۴۴ درصد نیز گفته‌اند قانون در حد کمی رعایت می‌شود. ۳۴ درصد نیز رعایت قانون را در حد زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند. البته افرادی که تحصیلات بالاتری دارند، بیشتر معتقدند که قانون در کشور ما کم رعایت می‌شود.

۳- در پاسخ به اینکه قانون چرا کم یا خیلی کم رعایت می‌شود ۱۷ درصد به ناآگاهی مردم و عدم شناخت از قوانین، ۱۶ درصد به پایین بودن سطح فرهنگ جامعه، ۱۵ درصد به خودخواهی مردم و بی توجهی به حقوق دیگران، ۱۴ درصد به بی نظمی و بی بند و باری، ۹ درصد به مشکلات و فشارهای زندگی و ۸ درصد به عدم رعایت قانون از سوی مسئولان اشاره کرده‌اند.

۴- در پاسخ به این سؤال که بهترین راه ترغیب مردم به رعایت قانون چیست، ۴۱ درصد پاسخگویان به آموزش همگانی از طریق رسانه‌ها، ۱۳ درصد به افزایش سطح سواد و تحصیلات مردم، ۹ درصد به برآورده کردن نیازها و احتیاجات مردم و ۷ درصد به افزایش سختگیری و مجازات اشاره کرده‌اند. ۵ درصد گفته‌اند هرکسی باید قانون را خودش رعایت کند و ۵ درصد دیگر نیز افزایش اعتماد متقابل بین مردم را دلیل این امر دانسته‌اند.

۵- در پاسخ به این پرسش که چه کسانی بیشتر می‌توانند از قانون فرار کنند،

۲۷ درصد به افرادی که قدرت مالی دارند، ۱۴ درصد به افراد بی‌وجدان و بی‌مسئولیت، ۱۸ درصد به خلافکاران و مجرمان حرفه‌ای، ۱۲ درصد به انسانهای ناآگاه و بی‌فرهنگ، ۸ درصد به افراد صاحب‌مقام، ۸ درصد به افرادی که نفوذ و پارتی دارند و ۳ درصد به افراد بی‌ایمان اشاره کرده‌اند.

۶- در مورد اینکه رعایت قانون باعث مشکل شدن زندگی می‌شود، ۲۳ درصد موافق و کاملاً موافق و ۷۷ درصد مخالف و کاملاً مخالف بوده‌اند.

۷- در پاسخ به این سؤال که با وجود ایجاد مشکل برای زندگی، آیا باید از قانون سرپیچی کرد، ۹۳ درصد جواب منفی داده‌اند و ۸ درصد گفته‌اند قانون را می‌توان نادیده گرفت.

مرکز مطالعات، تحقیقات و سنجش برنامه‌ای صدا و سیما ۱۳۷۳، نظرسنجی‌ای با عنوان «رعایت قانون» انجام داده است. این نظرسنجی که در مورخ ۸۳/۸/۳۰ انجام گرفته، جامعه آماری شامل شهروندان تهرانی ۱۵ ساله و بالاتر بوده است که در هر مقطع با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب با توزیع خانوار در هر طبقه حدود ۵۱۹ نفر از شهروندان تهرانی در سطح مناطق بیست‌گانه تهرانی مورد پرسش قرار گرفتند و به منظور میزان رعایت قانون در بین افراد، دلایل و عوامل مؤثر بر بی‌توجهی مردم به قانون و یا احساس ضرورت عمل به قانون از طرف مردم مورد بررسی قرار گرفت. به این ترتیب از گویه‌هایی که گرایش مردم به رعایت قانون را اندازه می‌گرفت و همچنین تصور آنها در مورد کارایی قانون یا موانع و کاستیهای آن را مورد سنجش قرار می‌داده است استفاده شد.

در پاسخ به این گویه که وقتی دیگران قانون را رعایت نمی‌کنند چرا من رعایت کنم، ۷۹ درصد پاسخگویان با گویه عنوان شده مخالف و یا کاملاً مخالف بودند. در پاسخ به این گویه که فکر می‌کنم مردم ما حتی اگر به ضررشان باشد، قانون را رعایت می‌کنند، حدود ۴۷ درصد پاسخگویان با گویه عنوان شده مخالف بودند و در واقع معتقد بودند که اگر رعایت قانون به ضرر مردم باشد، کسی آن را رعایت

نخواهد کرد. به طور کلی اکثریت مردم گرایش به رعایت قانون دارند و اظهار داشته‌اند که رعایت قانون باعث تسهیل در امور شده و امکان دستیابی به حقوق افراد را فراهم می‌آورد، اما به طور عموم این اعتقاد را داشتند که مردم ما در صورتی قانون را رعایت می‌کنند که عامل قدرتمندی بالای سر آنها باشد. آموزش قوانین و بیان اهمیت و ضرورت عمل به آنها امری است که می‌باید در جریان جامعه‌پذیری کودک از همان سالهای اولیه زندگی از طریق خانواده، در مدرسه، و وسایل ارتباط جمعی صورت گیرد و به این ترتیب ضمن بالا بردن آگاهی و شعور اجتماعی اعضای جامعه، روحیه همکاری و مشارکت در تمام زمینه‌ها را ایجاد کرد.

۵- اکبر علیوردی نیا (۱۳۷۷) تحقیقی با عنوان «مطالعه جامعه‌شناختی میزان قانون‌ستیزی در استان مازندران» انجام داده است. در این تحقیق، محقق با استفاده از داده‌های ثانویه، میزان قانون‌ستیزی را در کل استان مازندران به شکل طولی - تطبیقی مورد مطالعه قرار داده و عوامل اجتماعی مؤثر بر نوسانات آن را تبیین کرده است. جامعه آماری این تحقیق متشکل از ۱۷ شهرستان در طی سالهای ۱۳۷۰-۱۳۷۳ می‌باشند نتایج تحقیق نشان می‌دهد که:

طبق مدل نظری تحقیق، از میان سه متغیر «صنعتی شدن، میزان سواد و توسعه شهری» مهمترین متغیر در پیش‌بینی میزان قانون‌ستیزی در استان مازندران، متغیر صنعتی شدن است. (با ضریب مسیر ۰/۴۵) متغیری که پس از صنعتی شدن بیشترین تأثیر را بر تغییرات میزان قانون‌ستیزی در استان دارد، متغیر میزان سواد است که ضریب مسیر آن ۰/۳۱ می‌باشد. سومین متغیری که در این تحقیق به طور همزمان با دو متغیر بالا وارد معامله شده، متغیر توسعه شهری است. این متغیر در مقایسه با دو متغیر پیشین، ضریب مسیر کوچکتری را به خود اختصاص داده است.

۶- تحقیقی در شهرستان تبریز (۱۳۷۵) با عنوان «بررسی میزان قانون‌پذیری و عوامل مؤثر بر آن»، از سوی دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی استان آذربایجان شرقی، در بهار سال ۱۳۷۵ اجرا شد. این تحقیق، به روش پیمایشی و در نمونه‌ای

۵۰۰ نفری که به روش طبقه‌ای انتخاب شده بودند، اجرا شد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که میزان گرایش مردم تبریز به قانون در حد متوسط بوده است. گرایش به قانون در مردان ۵۷/۲۵ درصد و در زنان ۴۷/۳ درصد بوده است. بین سن و تحصیلات و گرایش به قانون، رابطه معناداری وجود دارد.

پایین بودن سطح آگاهی‌های عمومی مردم، تربیت نادرست خانوادگی، تأثیر مجریان قانون، مشکلات اخلاقی و روحی، مشکلات اقتصادی و ضعف قوانین، به ترتیب مهمترین عواملی هستند که از نظر مردم در نادیده گرفتن قوانین مؤثر بوده‌اند. (معاونت پژوهشی وزارت ارشاد، ۱۳۷۶: ۱۴).

۷- تحقیقی با عنوان «بررسی نگرش مردم شهرستان ارومیه نسبت به قانون و روحیه قانون‌پذیری» در بهار سال ۱۳۷۵ از سوی دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی استان آذربایجان غربی انجام شده است. در این تحقیق، از افراد بالای ۱۵ سال، ۳۹۸ نفر با روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. یافته‌ها نشان داد که از نظر پاسخگویان نقش روشهای تربیتی و طرز برخورد والدین در میزان قانونمندی افراد بسیار مؤثر است.

نقش آموزش و آشنایی با قوانین در رعایت قوانین در حد خیلی زیاد است. تأثیر گرایش به ارزشهای مادی و منافع زودگذر در قانونمندی افراد بسیار اندک است. اکثریت قریب به اتفاق پاسخگویان، نقش محتوایی رسانه‌های گروهی را در افزایش آگاهی خانواده‌ها و میزان رعایت قانون، زیاد و بسیار زیاد ارزیابی کرده‌اند. ۶۸ درصد مردان و ۶۵ درصد زنان تأثیر نحوه گذران اوقات فراغت را در میزان قانونمندی افراد زیاد و بسیار زیاد دانسته‌اند. همچنین میزان پایداری و دوام و قوت قانون، الگوپذیری از گروه، تربیت خانوادگی، روابط شغلی و طبقه‌ای به ترتیب در رعایت قانون از سوی افراد مؤثر بوده‌اند. (معاونت پژوهشی وزارت ارشاد، ۱۳۷۶: ۱۵)

۸- فردین علیخواه (۱۳۸۰)، تحقیقی با عنوان «نقش صدا و سیما در ترویج رفتار قانونمند» در مرکز مطالعات، تحقیقات و سنجش برنامه‌ای صدا و سیما انجام

داده است.

اهداف اصلی این تحقیق شناخت عوامل مؤثر بر قانون‌گزیزی، ارائه راهکارهای اساسی در مقابله با قانون‌گزیزی و اشاعه رفتار قانونمند و بررسی نقش و جایگاه صدا و سیما در قانون‌گزیزی است.

این تحقیق از نوع تحقیق کتابخانه‌ای و اسنادی بوده و محقق ضمن اشاره به کارکردهای خرد و کلان قانون، نظریه‌های جامعه‌شناسی (امیل دورکیم، تالکوت پارسونز، رابرت کی مرتن، نظریه مبادله، نظریه کنش متقابل نمادین) مرتبط با قانون‌پذیری را مورد بحث و بررسی قرار داده است.

محقق در ادامه به تحلیل نظری مسأله قانون‌گزیزی در سطوح مختلف کلان و میانی و خرد پرداخت و عوامل کلان تاریخی و کلان ساختاری و عوامل میانی را به طور مفصل مورد بحث قرار داده است.

محقق در نهایت، با نتیجه‌گیری از بحث‌های نظری خود، به نقش صدا و سیما در اشاعه رفتار قانونمند در جامعه اشاره نموده و در راستای قانونمند کردن رفتار افراد جامعه، پیشنهادهایی برای ایفای نقش واسطه‌ای صدا و سیما در این ارتباط ارائه نموده است.

اثری با عنوان «بررسی روحیه قانون‌پذیری، شناخت موانع، زمینه‌ها و راهبردهای تقویت آن در جامعه»، (۱۳۷۵) از سوی شورای فرهنگ عمومی تهیه و تدوین شده است، البته این اثر، بررسی مبتنی بر روش خاصی نیست بلکه عامل نشستهای تعدادی از کارشناسان فرهنگی و مسئولان فرهنگی کشور است. این اثر می‌تواند ابعاد بحث قانون‌گرایی را برای یک محقق بازتر کند.

هدف از این تحقیق، بررسی روحیه قانون‌پذیری در جامعه و درک این مفهوم است که قانون‌پذیری به معنای پذیرش آگاهانه، داوطلبانه و ارادی اکثریت قریب به اتفاق مردم از قوانین و مقررات موجود جامعه و عمل به آنهاست.

اهم شاخصهای قانون‌پذیری در تحقیق بالا عبارتند از:

۱- نگرش مثبت به قانون

۲- کاهش ارتکاب جرم

۳- افزایش مشارکت اجتماعی

۴- بالا بودن انسجام اجتماعی

۵- تثبیت نظام حقوقی

تحقیق حاضر قانون‌پذیر شدن جامعه را حاصل دستیابی به چهار فرآیند زیر

می‌داند:

۱- نگرش علمی و فرهنگ جامعه

۲- فرهنگ مناسب با توسعه اقتصادی

۳- اعتماد به لزوم رعایت حقوق دیگران

۴- نظم‌پذیری جمعی به صورت یک باور فرهنگی

۹- سعید معیدفر (۱۳۸۰) مقاله‌ای با عنوان «نابسامانیهای اجتماعی یا سازگاری

عرفی؟» در نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران به رشته تحریر در آورده است.

نویسنده، ضمن بررسی نظریات دورکیم و مرتن، معتقد است: «ما در جامعه

ایرانی با مسأله‌ای به نام نابسامانی اجتماعی و یا بی‌هنجاری روبرو نیستیم، بلکه با

پدیده‌ای به نام سازگاری عرفی روبرو هستیم».

او می‌گوید: «چنانچه روابط اجتماعی روزمره مردم را زیر نظر داشته باشیم، به

جای هنجارهای رسمی که فاقد کارایی و اعتبار لازم هستند، شاهد هنجارهایی

هستیم که متناسب با شرایط خاص وضع شده‌اند و در مدت بسیار کوتاهی به

خاطر کارآمد بودنشان گسترش و اعتبار عام می‌یابند، به همین خاطر کارایی

هنجارها، هنجارهای رسمی و یا خلأ قانونی در جامعه ایران بر خلاف جوامع

غربی، کمتر موجب بروز بحران اجتماعی و آنومی شده است». (معیدفر: ۱۳۸۰)

۱۰- ابراهیم پورصالح (۱۳۷۸) تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر

بر هنجارشکنی دانش‌آموزان پسر شهرستان رشت» انجام داده است.

هدف اصلی این تحقیق بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر بزهکاری بوده است.

محقق با استفاده از نظریه‌های دورکیم، لاکاسانی، هرشی، کوهن، لمرت، مرتن و

ساترلند به ارائه فرضیه‌ها و تنظیم پرسشنامه پرداخته، پس از انتخاب ۱۶۳ نفر از بین دانش آموزان پسر دوره نظام جدید متوسطه شهر رشت، به روش نمونه‌گیری سیستماتیک مبادرت کرده است. این تحقیق که به روش پیمایشی انجام شده، نشان داده است که تماس دانش آموزان هنجارشکن با دیگر کجروان بیشتر، نظارت در محیط اجتماعی نوجوانان و جوانان هنجارشکنی کمتر، ستیزه و اختلاف در روابط خانوادگی بیشتر، توجه والدین به حل مشکلات فرزندشان کمتر و تشویق فرد هنجارشکنی به هنگام تخطی از قوانین، بیشتر بوده است.

۱۱- بهزاد صاحب زاده (۱۳۷۷)، تحقیقی با عنوان «بررسی و سنجش میزان انضباط اجتماعی مردم مشهد با تأکید بر هنجارهای عام و مربوط به ترافیک» انجام داده است.

محقق با استفاده از نظریه پارسونز به ارائه فرضیه‌ها و تنظیم پرسشنامه مبادرت کرده است. پس از انتخاب ۲۱۹ نفر از بین کلیه افراد مالک اتومبیل شخصی شهر مشهد، به روش خوشه‌ای تصادفی در مناطق ۱۰ گانه شهر مشهد، این تحقیق که به روش پیمایش انجام شده، نشان داد که:

۱- میزان اجتماعی شدن ترافیکی افراد با میزان درونی کردن هنجارهای ترافیکی رابطه دارد.

۲- میزان درونی کردن هنجارهای ترافیکی با میزان انضباط ترافیکی رابطه دارد.

۳- وضعیت مهندسی ترافیکی با میزان انضباط ترافیکی رابطه دارد.

۴- وضعیت کنترل ترافیکی با میزان انضباط ترافیکی رابطه دارد.

۵- وضعیت حجیم ترافیکی با میزان انضباط ترافیکی رابطه دارد.

همچنین به پابندی نظری کامل به هنجارهای ترافیکی نمره ۱۷۰ و به کمترین پابندی ۳۴ تعلق گرفت. در این تحقیق ناپابندترین افراد ۷۸ و پابندترین افراد ۱۶۲ گرفتند.

۱۲- رضا عبدالرحمانی (۱۳۷۴)، تحقیقی با عنوان «بررسی رابطه پایگاه

اجتماعی و اقتصادی رانندگان با میزان انحراف از قوانین راهنمایی و رانندگی شهر تهران» انجام داده است. این تحقیق که به روش پیمایش و با انتخاب ۱۰۰۰ نفر با نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده نامتناسب مناطق ۱۳ گانه راهنمایی و رانندگی شهر تهران اجرا شده نشان داد که بین میزان درآمد و تحصیلات فرد و میزان تخلف، رابطه معناداری وجود دارد؛ یعنی هرچه درآمد و تحصیلات افراد بیشتر باشد، میزان تخلف از قوانین کمتر است. البته در اینجا لازم است به نتایج ثانوی افزایش درآمد و تحصیلات توجه شود.

در تحقیق یاد شده، محقق به بحث قانون، قانون‌شکنی و جرم اشاره‌ای نکرده است و توجه خود را بر بحث قشربندی اجتماعی متمرکز کرده است.

۱۳- مرکز مطالعات، تحقیقات و سنجش برنامه‌های صدا و سیما (۱۳۶۹)، تحقیقی با عنوان «بررسی پابندی مردم به نظم اجتماعی» در تبریز انجام داده است. نتایج به دست آمده از این تحقیق نشان می‌دهد که مردم تبریز در روابط روزمره خود به طور متوسط به نظم اجتماعی پایبند هستند و معمولاً به طور ناخودآگاه و بدون تصمیم قبلی و در اثر تکرار و عادی شدن، رفتارهایی را در جهت برهم زدن نظم اجتماعی انجام می‌دهند. به طور کلی مردم تبریز نسبت به اعمال خلاف نظم اجتماعی، نگرش کاملاً منفی نداشته و تا حد زیادی نسبت به این امر بی‌تفاوت می‌باشند. عمده‌ترین تخلفاتی که مردم در روابط روزمره خود انجام می‌دهند به ترتیب اهمیت و میزان تکرار عبارتند از: تخلفات راهنمایی و رانندگی از طرف رانندگان، عدم رعایت بهداشت، سد معبر، عدم رعایت مقررات عبور و مرور از سوی عابران پیاده، عدم رعایت حقوق دیگران، خسارت در اموال عمومی، بی‌توجهی به موارد ایمنی، آلودگی صوتی، و... علل عمده ایجاد بی‌نظمی و بی‌توجهی به نظم اجتماعی به ترتیب اهمیت عبارتند از: ناآگاهی و نقص تربیت اجتماعی، بیسوادی و کم سوادی، عدم دسترسی به امکانات شهری، وجود فرهنگهای متفاوت، گرانی و تورم، عدم برخورد قاطع مسئولان و رسیدگی به امور مردم، اختلاف و کمی درآمد،

بیکاری و علل روانی، متغیر شغل، سواد و جنس در میزان پابندی به نظم اجتماعی و تبیین علل وجود بی‌نظمی از دیدگاه مردم تأثیر معناداری دارد.

▪ مبانی نظری تحقیق

- لوئیدکه و شواتیزر بر اساس یک تحقیق آزمایش‌مانند (Quasi-Experiment) نشان می‌دهند که انسانها بر اساس تئوری گزینش عقلانی تحت شرایطی که فردگرایی و نفع فردی گسترش یابد، به فساد متمایل می‌شوند و در شرایطی که جمع‌گرایی حاکم شود، از فساد حذر می‌کنند اما در شرایطی که فرد تحت تأثیر محرکهای فردگرایانه و محرکهای جمع‌گرایانه - هر دو - باشد به سوی محرکهای فردگرایانه و نفع شخصی و بنابراین فساد متمایل می‌شود. فرضیه‌ای که بر اساس نظریه لوئیدکه و شواتیزر تنظیم گردیده به شرح زیر است:
- بین فردگرایی (گسترش فردگرایی و نفع فردی) و رعایت قوانین شهروندی رابطه وجود دارد.
- رابرت کی مرتن معتقد است که در هر جامعه‌ای دو عنصر ساختاری وجود دارد: یکی فرهنگ که اهداف را معرفی می‌کند و دیگری اجتماع که راههای نهادی شده و مشروع برای رسیدن به اهداف را تعیین می‌کند. بنابراین اگر دو عنصر ساختاری با هم هماهنگ عمل کنند، هم‌نوایی و نظم، به عنوان الگوی غالب تطابق افراد در جامعه تحقق می‌پذیرد، ولی اگر در ایفای کارکرد این دو عنصر ناهماهنگی پدید آید، الگوهای ناهم‌نوایی از تطابق شکل می‌گیرد که انواع آنها تابع نوع رابطه و نوع هماهنگی بین دو عنصر اساسی حیات اجتماعی، یعنی فرهنگ و اجتماع است. بدین‌سان قانون‌گریزی، محصول عدم هماهنگی اجتماع در فراهم ساختن وسایل لازم برای تحقق اهدافی است که فرهنگ معرفی کرده است؛ بنابراین ناهم‌خوانی بین فرهنگ و اجتماع یا اهداف و وسایل یا اخلاق نظری و اخلاق عملی یا حرف و عمل، منبع اصلی قانون‌گریزی و قانون‌ستیزی است. مرتون معتقد است که اقشار پایین جامعه

به دلیل دسترسی نداشتن کافی به استفاده از خدمات فرهنگی و امکانات اجتماعی بیشتر در معرض انواع ناهمناوایی‌ها قرار دارد. (عبداللهی، ۱۳۸۱: ۸۲) فرضیه‌ای که بر اساس نظریه مرتن تنظیم گردیده به این شرح است:

- بین داشتن ابزار و وسایل اجتماعی برای رسیدن به اهداف فرهنگی پذیرفته شده فرد و رعایت قوانین شهروندی رابطه وجود دارد.
- طبق نظریه موفقیت هومنز (از نظریه پردازان نظریه مبادله) در مورد همه اعمالی که اشخاص انجام می‌دهند، غالباً اینگونه است که به هر عملی پاداش داده شود، احتمال تکرار آن عمل به وسیله همان شخص افزایش می‌یابد. (ریتزر؛ ۲۰۱۱: ۴۲۳) در این تحقیق نیز فرض بر این است که اگر عمل قانونی یک فرد مورد پاداش و تشویق قرار گیرد، تکرار آن عمل قانونی به وسیله همان فرد افزایش می‌یابد. فرضیه‌ای که بر اساس نظریه موفقیت هومنز تنظیم گردیده به شرح زیر است:
بین تشویق (پاداش) رفتار قانونمند فرد از سوی دیگران و رعایت قوانین شهروندی ارتباط وجود دارد.
- ساترلند و کرسی کوشش می‌کنند تا از راه ارائه ۹ قضیه، علل وقوع انحراف و تداوم آن را تبیین کنند. طرح سادرلند و کرسی بیان‌کننده فرایندی است که طی آن فرد مرتکب رفتار بزهکارانه می‌شود و به شرح زیر است:
- رفتار بزهکارانه یادگرفتنی است. از جنبه نفی امر، رفتار بزهکارانه روش نیست.
- رفتار بزهکارانه را در فرایندی ارتباطی و طی کنش متقابل با دیگران یاد می‌گیرند.
- بخش اصلی یادگیری رفتار بزهکارانه در گروه‌های شخصی صمیمی صورت می‌گیرد. از جنبه نفی امر، کارگزاران غیر شخصی ارتباط، مانند فیلم و روزنامه نقش کم اهمیت‌تری در شروع رفتار بزهکارانه دارد.
- حال که رفتار بزهکارانه یادگرفتنی است، این فرایند یادگیری شامل الف)

فنون ارتکاب جرم که گاهی بسیار پیچیده و گاه بسیار ساده است و ب) جهت گیری ویژه انگیزه‌ها، سائقه‌ها، عقلایی کردنها و نگرشها می‌شود.

- جهت گیری انگیزه‌ها و سائقه‌ها (گرایشها) را از تعریفهای مندرج در مواد قانونی درباره مطلوب بودن یا نامطلوب بودن یاد می‌گیرند. در بعضی جامعه‌ها، یک فرد کسانی را گرد خود می‌بیند که مواد قانونی را به صورت قاعده‌های تغییرناپذیر تعریف می‌کنند که باید آنها را رعایت کنند، ولی در جوامع دیگر کسانی در گرد فرد هستند که تعریف آنها در جهت سرپیچی کردن از قواعد حقوقی است.

- یک شخص به این دلیل بزهکار می‌شود که تعریفهایی که سرپیچی از قانون را مطلوب می‌داند، بر تعریفهایی که سرپیچی از قانون را ناپسند می‌داند، غلبه دارد. این اصلی همنشینی افتراقی است. (این اصل مهم نظریه فراوانی معاشرت است).

- همنشینی‌های افتراقی (فراوانی معاشرت) ممکن است از نظر تکرار دفعات، طول زمان، اولویت و شدت با یکدیگر تفاوت داشته باشند. منظور این است که همنشینی‌های همراه با رفتار بزهکارانه و نیز همنشینی‌های همراه با رفتار ضد بزهکارانه از این نظر با یکدیگر فرق دارند. در مورد اولویت فرض بر این است که از این جهت اهمیت دارد که رفتارهای مشروع و رفتارهای بزهکارانه که از کودکی شکل گرفته‌اند ممکن است در سراسر عمر باقی بمانند.

- فرآیند یادگیری رفتار بزهکارانه از راه همنشینی با الگوهای بزهکارانه و ضد بزهکارانه شامل همه ساز و کارهایی است که در همه فرآیندهای یادگیری وجود دارد و از جنبه نفی امر، یادگیری رفتار بزهکارانه فقط به فرآیند تقلید محدود نمی‌شود.

- هرچند رفتار بزهکارانه نشانه‌ای از نیازها و ارزشهای عمومی است، اما به وسیله نیازها یا ارزشهای عمومی تبیین نمی‌شود زیرا رفتار غیر بزهکارانه توصیف همان نیازها و ارزشهای عمومی است. کوشش بسیاری از پژوهشگران در تبیین رفتار بزهکارانه به کمک گرایشها و ارزشهای عمومی مانند اصل رضایت خاطر،

کوشش در کسب پایگاه اجتماعی، انگیزه پول در آوردن یا ناکامی، نتیجه چندانی نداشته است و نباید هم چنین باشد، زیرا درست همانگونه که رفتار بزهکارانه با این عوامل تبیین می‌شود، رفتار مشروع را نیز با آن تبیین می‌کنند. (هارالامبوس و هالبورن، ۲۰۰۸ : ۳۳۱) فرضیه‌ای که بر اساس نظریه ساترلند و کرسی تنظیم گردیده به شرح زیر است:

بین معاشرت با افراد کجرو (قانون‌گریز) و رعایت قوانین شهروندی ارتباط وجود دارد.

• نظریه سد نفوذ (Containment theory)

والتر رلکس از صاحب‌نظران این نظریه محسوب می‌شود. او معتقد بود که افراد از چند طریق از اعمال مربوط به نقض قوانین پرهیز می‌کنند. اگر والدین یا گروه همسالان به درستی آنها را جامعه‌پذیر کرده باشند، افراد به کنترل خودشان خواهند پرداخت یعنی افراد خودشان برای خود سدهایی ایجاد خواهند کرد.

اگر افراد از محدودسازی خود کوتاهی ورزند، خانواده و گروه همسالان ممکن است تلاش کنند تا آنها را مصون نگه دارند (با آنها صحبت کنند و سعی کنند آنها را هدایت نمایند). اگر این هم مؤثر واقع نشود نهادهای اجتماعی کنترل اجتماعی غیر رسمی مانند مدارس، نهادهای عقیدتی و یا همسایگان ممکن است مصونیت‌هایی را ایجاد کنند. اگر اینها هم کارساز نباشند، دستگاه قضایی به عنوان یک نهاد اجتماعی مربوط به حیطه کنترل اجتماعی رسمی، تلاش می‌کند تا افراد را (از طریق دستگیری و حبس) مصون از نقض گناه نگه دارد. (علیخواه، ۱۳۸۱ : ۲۷)

رلکس با مسائل جدید شهری دچار مشکل بود، چرا که تأثیر خانواده در شهرهای بزرگ و مدرن رو به کاهش است، کنترل هم محله‌ای‌ها از بین رفته و سازمانهای اجتماع محلی، برای جوانها جذابیتی ندارند. (روگرس، ۱۹۸۷: ۱۲۲)

این فرضیه که بین نظارت اجتماعی و رعایت قوانین شهروندی ارتباط وجود دارد، بر اساس نظریه سد نفوذ والتر رلکس تنظیم شده است.

• تئوری نیازها

رفیع پور (۱۳۷۸) در پژوهشی در زمینه پتانسیل انومی در شهر تهران با عنوان انومی یا آشفتگی اجتماعی به مهمترین متغیرها و عوامل مؤثر در پیدایش نیازها پرداخته است که عبارتند از: فطرت و نیاز (نیازهای مازلو)، آمیختگی نیازها، ابزار ارضای نیاز، پویایی نیازها، نیاز و ارزش، مراحل پیدایش نیاز. ساختار نیاز در نظامهای اجتماعی متفاوت

در یک جامعه یا در یک گروه، یک پدیده یا وسیله ارضای نیاز، طی مراحل زیر برای دیگران به یک نیاز تبدیل می شود.

۱- ابتدا یک عده از افراد محدود یا خود وسیله ای جدید برای ارضای بهتر نیاز ابداع می کنند و یا از وجود یک وسیله مناسب در جامعه دیگر مطلع می شوند و از آن در جامعه و شرایط خود استفاده می نمایند.

۲- افراد دیگر تحت شرایطی نسبت به پدیده و وسیله بالا احساس نیاز می کنند. برای پیدایش این نیاز دو شرط زیر لازم است:

۱- ارتباط با قشر بالا و امکان مشاهده آن وسیله و کاربرد آن

۲- شخص مشاهده کننده خود را با دارنده آن پدیده مقایسه نماید.

مقایسه اجتماعی

مقایسه اجتماعی مهمترین شرایط پیدایش احساس نارضایتی از وضع موجود و احساس نیاز در انسانهاست.

احساس محرومیت نسبی

بعد از این مقایسه، احساس محرومیت نسبی به وجود می آید. افراد احساس می کنند که چرا باید فلان شخص این (کالا) را داشته باشد و من نداشته باشم. گار (Gurr) معتقد است که اگر این احساس در جامعه شدید یا عمیق و در عین حال در سطح وسیعی (بین تعداد زیادی) از مردم وجود داشته باشد، در آن صورت تحت شرایط خاصی شورشهای سیاسی روی می دهد.

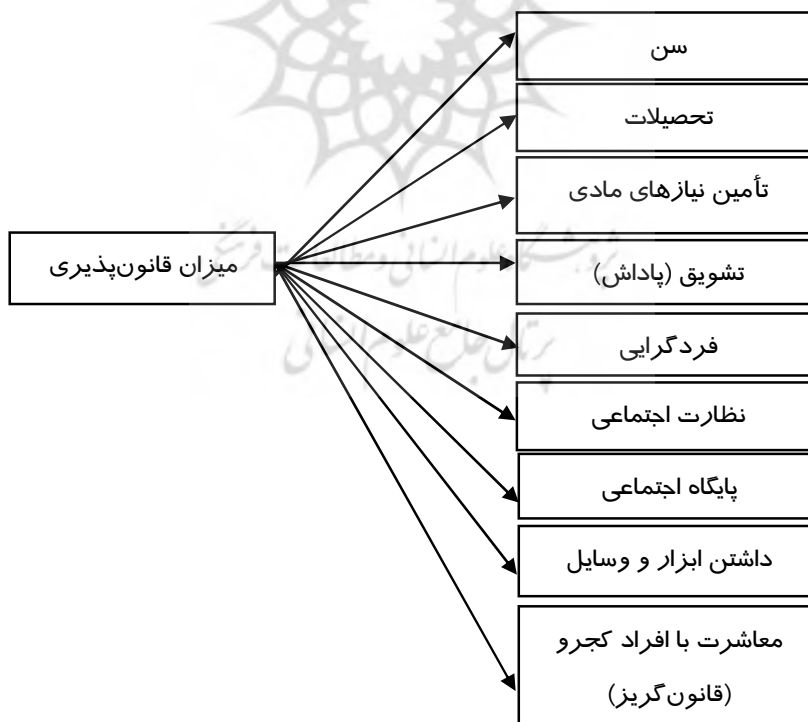
شدت و عمق احساس محرومیت نسبی به ادراک ذهنی مردم از فاصله بین بستگی دارد انتظارات، امکانات ارضاء نیاز هرچه فاصله بین انتظارات (یا احساس نیاز) و امکانات ارضای نیاز بیشتر باشد، احساس محرومیت و بی‌عدالتی نسبی بیشتر می‌شود.

با توجه به تئوری نیازها فرضیه زیر تنظیم گردیده است:
بین تأمین نیازهای مادی افراد و رعایت قوانین شهروندی ارتباطی وجود دارد.

▪ شناسایی متغیرهای تحقیق، مدل تحلیلی و فرضیه‌های تحقیق

متغیر وابسته «رعایت قوانین شهروندی» است و متغیرهای مستقل عبارتند از: تشویق (پاداش) رفتار قانونمند از سوی دیگران، تأمین نیازهای مادی افراد، داشتن ابزار و وسایل اجتماعی، فردگرایی، میزان معاشرت با افراد قانون‌گریز، نظارت اجتماعی، پایگاه اجتماعی افراد، تحصیلات، سن، جنس.

• مدل تحلیلی

فرضیه‌های تحقیق

- ۱- بین تشویق (پاداش) رفتار قانونمند فرد از سوی دیگران و رعایت قوانین شهروندی رابطه وجود دارد.
- ۲- بین فردگرایی (گسترش فردگرایی و نفع فردی) و رعایت قوانین شهروندی رابطه وجود دارد.
- ۳- بین داشتن ابزار و وسایل اجتماعی برای رسیدن به اهداف فرهنگی پذیرفته شده فرد و رعایت قوانین شهروندی رابطه وجود دارد.
- ۴- بین میزان معاشرت فرد با افراد کجرو (قانون‌گریز) و رعایت قوانین شهروندی رابطه وجود دارد.
- ۵- بین نظارت اجتماعی و رعایت قوانین شهروندی رابطه وجود دارد.
- ۶- بین تأمین نیازهای مادی افراد و رعایت قوانین شهروندی آنها رابطه وجود دارد.
- ۷- رعایت قوانین شهری در بین افراد با پایگاه اجتماعی مختلف، متفاوت است.
- ۸- بین سن و رعایت قوانین شهروندی رابطه وجود دارد.
- ۹- رعایت قوانین شهروندی در بین افراد با سطح تحصیلات مختلف، متفاوت است.
- ۱۰- رعایت قوانین شهروندی بین زن و مرد متفاوت است.

۲- روش‌شناسی تحقیق

■ تعریف نظری مفاهیم و متغیرها

قانون

در پژوهش حاضر، منظور از قانون، مجموعه اصول و قواعد رفتاری است که به وسیله دستگاه‌های رسمی برای نشان دادن طرز رفتار در موقعیتها و شرایط مختلف ارائه شده، به تصویب رسیده و ضمانت اجرایی یافته است. برای مثال: قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی، قوانین و مقررات مدنی مانند روابط بین موجر و

مستأجر، قوانین و مقررات مربوط به ازدواج و ساخت و ساز، قوانین اداری.

کجروی

کجروی را می‌توان ناهم‌نوایی با هنجار یا مجموعه هنجارهای معینی تعریف کرد که توسط تعداد قابل ملاحظه‌ای از مردم در اجتماع یا جامعه‌ای پذیرفته شده است. (گیدنز، ۱۳۷۸: ۱۳۰) پس می‌توان گفت: فرد کجرو کسی است که رفتار او با هنجارهای اجتماعی هم‌نوایی ندارد.

پایگاه اجتماعی

جایی است که هرکس در ساخت اجتماعی اشغال می‌کند و وضع یا اعتبار اجتماعی است که معاصران فرد به او به طور عینی در بطن جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کند، تفویض می‌دارند.

پایگاه اجتماعی را شماری از عوامل تشکیل می‌دهد که در هر مورد تنوع می‌پذیرند نظیر: شغل، مالکیت ارضی، درآمد، قدرت و تعلق قومی. (بیرو، ۱۳۷۰: ۳۸۰)

پاداش

هرچیز که فرد دریافت می‌کند یا هر فعالیت در جهت فرد که توسط وی، ارزشمند تعریف شود. (ترنر، ۲۰۰۳: ۳۱۴)

ارزشها

۱- عقایدی که افراد یا گروه‌های انسانی درباره آنچه که مطلوب، مناسب، خوب یا بد است دارند. ارزشهای مختلف نمایانگر جنبه‌های اساسی تنوع در فرهنگ انسانی است. آنچه را که افراد ارج می‌نهند به شدت از فرهنگ ویژه‌ای که در آن زندگی می‌کنند تأثیر می‌پذیرد. (گیدنز، ۱۳۷۸: ۷۸۷)

همچنین ارزشهای اجتماعی را مدل‌های کلی رفتار، احکام جمعی، هنجارهای کرداری که مورد پذیرش عمومی و خواست جامعه قرار گرفته‌اند تشکیل می‌دهند.

۳- ارزش از نظر هومنز درجه تقویت یا توانایی، روبرو شدن با نیازهای یک فعالیت برای یک فرد - خواه فعالیت خودش و خواه فعالیت دیگری که برای او باشد

است (ترنر، ۲۰۰۳ : ۳۲۴)

نظارت اجتماعی

نظارت اجتماعی به ابزارها و روشهایی اطلاق می‌شود که برای وادار کردن فرد به انطباق او با انتظارات گروه معین یا کل جامعه، به کار می‌رود. هرگاه نظارت اجتماعی، در عمل تحقق پیدا کند، رفتار فرد با نوع رفتار مورد انتظار هماهنگ می‌شود. نظارت اجتماعی به صورت متقابل نیز بین افراد اعمال می‌شود؛ یعنی ما بر رفتار دیگران تأثیر می‌گذاریم و در مقابل، دیگران نیز بر رفتار ما تأثیر می‌گذارند. (هارالامبوس و هالبورن، ۲۰۰۸: ۱۹۷)

نیاز

احساس فقدان یا حرمانی است که به یک موجود زنده (و مخصوصاً انسان دارای آگاهی) به دلیل آنکه در جریان تحقق اهدافش خود را فاقد چیزی می‌بیند، دست می‌دهد. این احساس که می‌تواند از جهاتی آسیب یابد، موجب تمایل چیزی می‌شود که امکان ارضای نیاز را فراهم سازد. (بیرو، ۱۳۷۰: ۲۴۲)

فردگرایی

هر نظریه، آیین یا عملی که فرد انسان و بعد فردی انسان را، اساس نظام تبیینی و یا قاعده عمل قرار دهد و انسان را همچون واقعیتی اساسی یا والاترین ارزش شناسد، فردگرایی خوانده می‌شود. (بیرو، ۱۳۷۰: ۱۷۰)

- در جامعه‌شناسی، فردگرایی نظریه‌ای است که بر پایه آن، فرد واحد اساسی جامعه شناخته می‌شود. فرد داده‌ای نخستین تلقی می‌شود که مجموع حیات اجتماعی با توجه بدان بنا می‌شود. تمامی هستی اجتماعی در پیچیده‌ترین اشکالش، با عمل آگاهانه و معطوف به هدف افراد و از طریق مناسبات انسانها و روابط و واکنشهای آنها، تشکل می‌پذیرد.

در عمل و در عرف عام، فردگرایی تمایل به انتقاد کردن و محکوم ساختن هر آن چیزی است که با دخالت دولت و یا امور اجتماعی و یا حیات جمعی و

عمومی مرتبط باشد و یا گرایش فردگرایانه داشتن، یعنی قضاوت شخصی را اولویت بخشیدن، دیدگاه خاص خود را با انتقاد دائم از نهادها مطرح ساختن و عدم همنوایی با هنجارهای اجتماعی را می‌رساند. (بیرو، ۱۳۷۰: ۱۷۱)

شهروندی

سطح برقراری ارتباط با نهادهای جامعه و توانایی تحلیل مسائل اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی، همراه با مراقبت از محیط زندگی خود می‌باشد (ریچارد، ۲۰۰۴: ۸) مانند پذیرش مسئولیتهای اجتماعی، و...

رعایت قوانین شهروندی

منظور از رعایت قوانین شهروندی رعایت آگاهانه، داوطلبانه و ارادی افراد از قوانین و مقررات موجود جامعه شهری و عمل به آنهاست.

تعاریف عملیاتی مفاهیم و نحوه سنجش متغیرها

مقیاس سنجش	شاخص‌ها (معرف‌ها)	متغیرهای تحقیق
فاصله‌ای	رعایت آگاهانه، داوطلبانه و ارادی افراد از قوانین و مقررات موجود در جامعه شهری و عمل به آنهاست مانند رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی، قوانین اداری	رعایت قوانین شهروندی
فاصله‌ای	تشویق مادی و معنوی دوستان، خانواده، همکاران و...	تشویق (پاداش) رفتار قانونمند فرد از سوی دیگران
فاصله‌ای	تنها به فکر خود بودن، اهمیت خانواده شخص، اعتقاد به رقابت، اولویت تأمین نیازهای مادی خود در برابر دیگران، رعایت قانون برای انجام کار شخصی، اهمیت دادن به مشکلات خود	فردگرایی
فاصله‌ای	داشتن سرمایه برای تحصیل، تحصیلات دانشگاهی داشتن و امکانات آموزشی مناسب	داشتن ابزار و وسایل اجتماعی برای رسیدن به اهداف فرهنگی پذیرفته شده فرد

فاصله‌ای	میزان پابندی دوستان، همکاران شغلی و اعضای خانواده و... نسبت به رعایت قانون	میزان معاشرت فرد با افراد کجرو (قانون گریز)
فاصله‌ای	عکس‌العمل اطرافیان (همسر و فرزندان، والدین، مأموران دولتی و... در مقابل عمل خلاف قوانین مقررات راهنمایی و رانندگی، راه‌اندازی کار فرد با دادن رشوه و پارتی‌بازی	نظارت اجتماعی
فاصله‌ای	برخورداری فرد از امکانات رفاهی و مادی مانند داشتن مسکن	تأمین نیازهای مادی افراد
فاصله‌ای		سن
رتبه‌ای	بیسواد، ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان، دیپلم، فوق دیپلم، لیسانس، فوق لیسانس و بالاتر، حوزوی	تحصیلات
رتبه‌ای	تحصیلات، شغل، تحصیلات و شغل والدین، موقعیت محل سکونت، امکانات اقتصادی و رفاهی، وضعیت مسکن، بعد خانوار، میزان درآمد	پایگاه اجتماعی
اسمی	زن، مرد	جنسیت

▪ روش پژوهش

نوع تحقیق از نوع همبستگی است. در این روش، پژوهشگر برای آزمون همبستگی بین متغیرهای مرتبط در رابطه با قانون‌پذیری در بعد اجتماعی و فرهنگی سعی دارد. از سوی دیگر از آنجایی که هدف پژوهش حاضر توصیف عینی و واقعی وضعیت موجود پدیده مورد مطالعه و یافتن رابطه درونی بین متغیرهای مختلف می‌باشد، روش تحقیق از نوع پیمایشی است. تحقیق پیمایشی عبارت است از مشاهده پدیده‌ها به منظور معنا دادن به جنبه‌های مختلف اطلاعات جمع‌آوری شده درباره عقاید، نگرشها، ارزشها و باورهای مردم. این نوع تحقیق ضمن کشف و توصیف واقعیتهای موجود در زمینه توزیع پدیده‌ها، هدف علی هم دارد و به دنبال یافتن رابطه درونی بین متغیرهای مورد مطالعه است.

در این پژوهش نیز از آنجا که هدف توصیف وضعیت موجود بدون هیچگونه دخالت یا نتیجه گیری ذهنی و پیش بینی متغیرهای مؤثر بر متغیر ملاک می باشد، از روش پیمایشی برای پاسخگویی به اهداف و فرضیه های مورد نظر استفاده شده است.

بر این اساس روش تحقیق در این نوشتار ویژگیهای زیر را داراست:

- ۱- از لحاظ زمانی روش مطالعه به صورت مقطعی می باشد.
 - ۲- از بعد کارکردی این مطالعه و پژوهش هم کاربردی و هم بنیادی است، با این حال جنبه کاربردی با توجه به اهداف پژوهش مهمتر است.
 - ۳- از نظر بعد زمینه و قلمرو عمل و روش تحقیق به معنی خاص آن، از نوع روش میدانی به طور عام و پیمایشی به طور خاص می باشد، بنابراین روش این تحقیق پیمایشی مقطعی می باشد.
- در این تحقیق برای اندازه گیری متغیرها و جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه کتبی، استفاده شده است. وسیله اندازه گیری، یک پرسشنامه کتبی با ۳۱ سؤال است که بر اساس متغیرهای شناسایی شده در مدل تحلیل عوامل مرتبط با قانون پذیری تنظیم شده است. سؤالات به صورت سؤالات چندگزینه ای و دوگزینه ای و غیره در یکی از سطوح اندازه گیری (اسمی، رتبه ای، فاصله ای) طراحی شده اند.

متغیر وابسته رعایت قوانین شهروندی بر اساس شاخصهای عملیاتی آن به صورت یک طیف لیکرت در پرسشنامه با ۸ گویه مورد سنجش قرار گرفته است. برای گزینه های ۷ گویه، نمره های ۱ تا ۴ و برای گزینه های ۱ گویه نمره های ۱ تا ۵ در نظر گرفته شده است و جمع نمره اکتسابی هر فرد از ۸ گویه مربوطه به عنوان شاخص قانون پذیری دانسته شده است. بدین ترتیب نمره اکتسابی هر فرد از طیف قانون پذیری حداقل ۸ و حداکثر ۳۳ می باشد:

فرضیه های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶ و ۸ بر اساس ضریب همبستگی پیرسون و

فرضیه‌های ۷ و ۹ بر اساس آزمون آنالیز واریانس انجام گرفته است و برای آزمون فرضیه ۱۰ از آزمون تی استفاده شده است.

در پژوهش حاضر قبل از تنظیم نهایی پرسشنامه‌ها، در مورد ابزار اندازه‌گیری از لحاظ اصول و فنون ابزارسازی (فرم و شکل و روش تهیه، دقت در ساختن سؤالات) و معرف بودن محتوای پرسشنامه با اهداف و فرضیات با صاحب‌نظران مشاوره و در برخی سؤالات تغییراتی داده شد. همچنین برای برآورد میزان دقت هریک از سؤالات پرسشنامه، وسیله اندازه‌گیری بر ۵۰ نفر از افراد موجود در جامعه آماری اجرا شد و پس از آن داده‌های گردآوری شده، کدبندی و پردازش شد و سپس به تعیین میزان پایایی مقدماتی به شیوه آلفای کرونباخ اقدام گردید. در نهایت در برخی از شاخصها که به نظر می‌رسد نارسایی و ابهاماتی وجود داشته باشد، بازبینی مجدد و برخی گویه‌ها حذف و در برخی دیگر نیز تغییراتی اعمال شد. پس از طراحی این مراحل، پرسشنامه نهایی تنظیم و برای اجرا و جمع‌آوری اطلاعات تکثیر گردید. پس از تکمیل و برگشت پرسشنامه‌ها و استخراج و انتقال داده‌ها با نرم‌افزار میزان روایی یا پایایی آن به روش آلفای کرونباخ محاسبه شده است. این ضرایب برای شاخصهای پاداش رفتار قانونمند ۰/۶۴، پایگاه اجتماعی ۰/۶۴، قانون‌پذیری ۰/۷۶، معاشرت با افراد قانون‌گریز ۰/۷، نظارت اجتماعی ۰/۹۰ می‌باشد.

جامعه آماری در این پژوهش، کلیه شهروندان بالای ۱۸ سال ساکن شهر اردبیل براساس نتایج سرشماری ۱۳۸۵ می‌باشد. بر اساس آمار گرفته شده از سازمان برنامه و بودجه استان اردبیل، جمعیت بالای ۱۸ سال شهر اردبیل ۲۶۷۵۰۵ نفر می‌باشند.

واحد آماری این پژوهش، فرد انتخاب شده در نمونه است و شیوه نمونه‌گیری در این مطالعه به صورت ترکیبی است بنابراین برای گردآوری داده‌های مورد نیاز از روش طبقه‌بندی، نمونه‌گیری خوشه‌ای و تصادفی سیستماتیک استفاده شده است:

نمونه‌گیری مورد نظر برای جمع‌آوری اطلاعات در سه مرحله انجام گرفت:

۱- نمونه‌گیری طبقه‌ای ۲- استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای

متناسب، بدین ترتیب که شهر با توجه به وسعت و تراکم جمعیت و ویژگیهای اجتماعی - فرهنگی به مناطق مختلف تقسیم و از هر منطقه به تناسب یک یا چند بلوک انتخاب شد ۳- در مرحله بعد برای دسترسی به واحدهای آماری از روش تصادفی با توجه به پلاک منازل بهره گرفته شده است.

نمونه آماری در این پژوهش طبق فرمول تعیین حجم نمونه کوکران با خطای ۰/۰۵ و دقت برآورد $d=0/05$ و حداکثر واریانس $pq=0/25$ حدود ۳۸۳ نفر انتخاب شدند. پردازش و تحلیل آماری داده‌ها با نرم افزار (V,12) Spss for windows صورت پذیرفته است.

محیط پژوهش شهر اردبیل و زمان پژوهش تابستان ۱۳۸۸ می‌باشد.

۴. یافته‌های تحقیق

۴-۱. میزان قانون‌پذیری افراد مورد مطالعه

جدول شماره (۱): توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس میزان قانون‌پذیری آنها

میزان قانون‌پذیری	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
پایین	۳۳	۸.۶	۸.۶	۸.۶
متوسط	۲۱۱	۵۵.۱	۵۵.۱	۶۳.۷
بالا	۱۳۹	۳۶.۳	۳۶.۳	۱۰۰.۰
جمع	۳۸۳	۱۰۰	۱۰۰.۰	-

طبق اطلاعات مندرج در جدول شماره (۱)، ۸/۶ درصد از افراد مورد مطالعه نسبت به رعایت قوانین شهروندی دارای قانون‌پذیری پایین، ۵۵/۱ درصد دارای قانون‌پذیری متوسط و ۳۶/۳ درصد دارای قانون‌پذیری بالا هستند.

۴-۲. میزان قانون‌پذیری به تفکیک جنس

جدول شماره (۲): میانگین و انحراف معیار قانون‌پذیری بر حسب جنس

جنس	تعداد مشاهدات	میانگین	انحراف معیار
مرد	۱۹۳	۲۲/۷۵	۵/۱۴
زن	۱۹۰	۲۴/۱۵	۴/۴۹

جدول شماره (۲)، معیارهای تمایل به مرکز و پراکندگی میزان قانونمندی مردان و زنان را به تفکیک نشان می‌دهد. بر اساس این داده‌ها میانگین میزان قانون‌پذیری مردان ۲۲/۷۵ و زنان ۲۴/۱۵ درصد می‌باشد.

جدول شماره (۳): آزمون تفاوت میانگینهای شاخص قانون‌پذیری به تفکیک جنس آزمون یکنواختی واریانسها ($F = ۴/۸۳۰$ و $P = ۰/۰۲۹$)

مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین
-۲/۸۴۲	۳۷۵/۶	۰/۰۰۵	-۱/۴۰

جدول شماره (۳)، نتایج آزمون تفاوت، میانگین میزان قانون‌پذیری را در مردان و زنان مورد مطالعه نشان می‌دهد. بر اساس نتایج این آزمون که سطح معناداری آن $SIG = ۰/۰۰۵$ در سطح ۹۵٪ اطمینان از $\alpha = ۰.۰۵$ کوچکتر می‌باشد، نتیجه گرفته می‌شود که تفاوت معناداری بین مردان و زنان از نظر میزان قانون‌پذیری وجود دارد؛ بدین معنی که میزان قانون‌پذیری در زنان بیش از مردان است.

۳-۴. سطح تحصیلات افراد و رابطه آن با میزان قانون‌پذیری شهری

جدول شماره (۴): آزمون آنالیز واریانس تفاوت میزان قانون‌پذیری افراد مورد مطالعه بر

حسب سطح تحصیلات

جمع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	مقدار F	سطح معناداری
۱۰۰/۱۴۴	۳	۳۳/۳۸۱	۱/۴۰۹	۰/۲۴۰
۸۹۷۵/۵۰۹	۳۷۹	۲۳/۶۸۵		
۹۰۷۶/۶۵۳	۳۸۲			

جدول شماره (۴)، نتایج آزمون آنالیز واریانس که تفاوت میزان قانون‌پذیری افراد را بر حسب سطح تحصیلات مورد بررسی قرار داده نشان می‌دهد که با توجه به سطح معناداری $Sig = ۰/۲۴۰$ که در سطح ۹۵٪ اطمینان از $\alpha = ۰.۰۵$ بزرگتر می‌باشد، تفاوت معناداری از نظر میزان قانون‌پذیری بین افراد مورد مطالعه با توجه

به سطح تحصیلاتشان وجود ندارد.

۴-۴. طبقه (پایگاه) اجتماعی افراد و رابطه آن با میزان قانون‌پذیری شهری

جدول شماره (۵): آمار توصیفی آزمون آنالیز واریانس تفاوت میزان قانون‌پذیری افراد مورد

مطالعه بر اساس طبقه اجتماعی

انحراف معیار	میانگین	تعداد مشاهدات	طبقه اجتماعی
۵/۲۵	۲۲/۷۵	۷۲	طبقه پائین
۴/۹۹	۲۳/۳۰	۱۶۸	طبقه متوسط
۴/۴۹	۲۳/۹۰	۱۴۱	طبقه بالا
۴/۸۷	۲۳/۴۲	۳۸۱	جمع

بر اساس داده‌های جدول شماره (۵)، میانگین میزان قانون‌پذیری افراد مورد مطالعه ۲۳/۴۲٪ می‌باشد که بر اساس تعلق طبقاتی بیشترین میزان قانون‌پذیری مربوط به طبقه بالا (۲۳/۹۰) و کمترین میزان مربوط به طبقه پایین (۲۲/۷۵) و میانگین قانون‌پذیری افراد متعلق به طبقه متوسط ۲۳/۳۰٪ می‌باشد.

جدول شماره (۶): آزمون آنالیز واریانس تفاوت میزان قانون‌پذیری بر حسب تعلق طبقاتی

سطح معناداری	مقدار F	میانگین مجزورات	درجه آزادی	جمع مجزورات	
۰/۲۴۲	۱/۴۲۴	۳۳/۷۱	۲	۶۷/۴۱۷	بین گروهها
		۲۳/۶۷	۳۷۸	۸۹۴۷/۲۲	درون گروهها
			۳۸۰	۹۰۱۴/۶۵	جمع

بر اساس داده‌های جدول شماره (۶) نتایج آزمون آنالیز واریانس بر اساس سطح معناداری ($\text{Sig} = ۰/۲۴۲$) که در سطح ۹۵٪ اطمینان از $\alpha = ۰.۰۵$ بزرگتر می‌باشد نشان می‌دهد که تفاوت معناداری بین افراد مورد مطالعه با توجه به تعلق طبقه‌ای آنها از نظر میزان قانون‌پذیری وجود ندارد.

۴-۵. تأمین نیازهای مادی و رابطه آن با میزان قانون‌پذیری شهری

جدول شماره (۷): آزمون رابطه بین تأمین نیازهای مادی و میزان قانون‌پذیری

قانون‌پذیری	متغیر وابسته / متغیر مستقل	
	۰/۰۷۰	ضریب پیرسون
۰/۱۷۱	سطح معناداری	
۳۸۳	تعداد مشاهدات	

جدول شماره (۷) نتایج آزمون رابطه بین دو متغیر تأمین نیازهای مادی و میزان قانون‌پذیری را نشان می‌دهد. بر اساس داده‌های جدول، سطح معناداری آزمون پیرسون ($Sig = ۰/۱۷۱$) در سطح ۹۵٪ اطمینان از $\alpha = ۰.۰۵$ بزرگتر می‌باشد پس رابطه معناداری بین تأمین نیازهای مادی و میزان قانون‌پذیری وجود ندارد.

۴-۶. معاشرت با افراد کجرو (قانون‌گریز) و رابطه آن با میزان قانون‌پذیری شهری

جدول شماره (۸): آزمون رابطه بین معاشرت با افراد قانون‌گریز و میزان قانون‌پذیری

قانون‌پذیری	متغیر مستقل / متغیر وابسته	
	-۰/۰۹۶	ضریب پیرسون
۰/۰۶۱	سطح معناداری	
۳۸۳	تعداد مشاهدات	

در جدول شماره (۸) رابطه بین دو متغیر معاشرت با افراد قانون‌گریز و میزان قانون‌پذیری مورد آزمون قرار گرفته است. برای آزمون دو متغیر بالا با توجه به فاصله‌ای بودن آنها از آزمون پیرسون استفاده شده است. نتایج آزمون با توجه به سطح معناداری ($Sig = ۰/۰۶۱$) که در سطح اطمینان ۹۵٪ از $\alpha = ۰.۰۵$ بزرگتر می‌باشد نشان می‌دهد که رابطه معناداری بین معاشرت با افراد قانون‌گریز و میزان

قانون‌پذیری وجود ندارد.

۷-۴. نظارت اجتماعی و رابطه آن با میزان قانون‌پذیری شهری

جدول شماره (۹): آزمون رابطه بین نظارت اجتماعی و میزان قانون‌پذیری

قانون‌پذیری	متغیر وابسته	
	متغیر مستقل	
۰/۱۳۹	ضریب پیرسون	نظارت اجتماعی
۰.۰۰۰	سطح معناداری	
۳۸۳	تعداد مشاهدات	

جدول شماره (۹) نتایج آزمون پیرسون رابطه بین نظارت اجتماعی و میزان قانون‌پذیری را نشان می‌دهد. بر اساس داده‌های جدول، نتایج آزمون پیرسون که سطح معناداری آن ($Sig = ۰.۰۰۰$) در سطح ۹۹٪ اطمینان از $\alpha = ۰.۰۱$ کوچکتر می‌باشد رابطه معناداری بین نظارت اجتماعی و میزان قانون‌پذیری مشاهده می‌شود. ضریب پیرسون محاسبه شده (۰/۱۳۹) نشان می‌دهد که همبستگی مستقیمی بین نظارت اجتماعی و قانون‌پذیری وجود دارد بدین معنی که هرچه میزان نظارت اجتماعی بر رفتار افراد بیشتر باشد، میزان قانون‌پذیری نیز بالا می‌رود. ضریب پیرسون ۰/۱۹۳ نشانگر وجود همبستگی ضعیف بین دو متغیر می‌باشد.

۸-۴. فردگرایی و رابطه آن با میزان قانون‌پذیری شهری

جدول شماره (۱۰): آزمون رابطه بین فردگرایی و میزان قانون‌پذیری

قانون‌پذیری	متغیر وابسته	
	متغیر مستقل	
-۰/۳۰۹	ضریب پیرسون	فردگرایی
۰.۰۰۰	سطح معناداری	
۳۸۳	تعداد مشاهدات	

جدول شماره (۱۰) نتایج آزمون پیرسون رابطه بین فردگرایی و قانون‌پذیری را نشان می‌دهد. بر اساس داده‌های جدول و نتایج آزمون پیرسون که سطح معناداری آن (Sig = ۰.۰۰۰) در سطح ۹۹٪ اطمینان از $\alpha = ۰.۰۱$ کوچکتر می‌باشد، رابطه معناداری بین فردگرایی و قانون‌پذیری مشاهده می‌شود. ضریب پیرسون محاسبه شده (۰/۳۰۹-) نشان می‌دهد که بین فردگرایی و قانون‌پذیری همبستگی معکوس و در حد متوسطی وجود دارد. بدین معنا که هرچه افراد دارای خصوصیات فردگرایانه باشند، قانون‌گریزتر هستند و به عبارتی هرچه میزان تعلق اجتماعی افراد بالاتر باشد، میزان قانون‌پذیری آنها نیز بالاتر خواهد بود.

۹-۴. تشویق (پاداش) و رابطه آن با میزان قانون‌پذیری شهری

جدول شماره (۱۱): آزمون رابطه بین تشویق و میزان قانون‌پذیری

قانون‌پذیری	متغیر وابسته	
	متغیر مستقل	
۰/۰۱۸	ضریب پیرسون	تشویق (کسب پاداش)
۰/۷۲۱	سطح معناداری	
۳۸۳	تعداد مشاهدات	

در جدول شماره (۱۱) رابطه بین دو متغیر میزان تشویق و قانون‌پذیری مورد آزمون قرار گرفته است. برای آزمون دو متغیر بالا با توجه به فاصله‌ای بودن آنها از آزمون پیرسون استفاده شده است. نتایج آزمون با توجه به سطح معناداری (۰/۷۲۱) که در سطح ۹۵٪ اطمینان از $\alpha = ۰.۰۵$ بزرگتر می‌باشد، نشان می‌دهد که رابطه معناداری بین تشویق و قانون‌پذیری وجود ندارد.

۴-۱۰. داشتن ابزار و وسایل اجتماعی برای رسیدن به اهداف فرهنگی و رابطه آن با میزان قانون‌پذیری شهری

جدول شماره (۱۲): آزمون رابطه بین داشتن ابزار و وسایل اجتماعی برای رسیدن به اهداف فرهنگی و میزان قانون‌پذیری

قانون‌پذیری	متغیر وابسته	
	متغیر مستقل	
۰/۱۲۲	ضریب پیرسون	داشتن ابزار و وسایل اجتماعی برای رسیدن به اهداف فرهنگی
۰/۰۱۷	سطح معناداری	
۳۸۳	تعداد مشاهدات	

در جدول شماره (۱۲) رابطه بین دو متغیر داشتن ابزار و وسایل اجتماعی جهت رسیدن به اهداف فرهنگی و میزان قانون‌پذیری مورد آزمون قرار گرفته است. برای آزمون دو متغیر از آزمون پیرسون با توجه به فاصله‌ای بودن آنها استفاده شده است.

نتایج آزمون با توجه به سطح معناداری ($\text{Sig} = ۰/۰۱۷$) که در سطح اطمینان ۹۵٪ از $\alpha = ۰.۰۵$ کوچکتر می‌باشد نشان می‌دهد که رابطه معناداری بین داشتن ابزار و وسایل اجتماعی برای رسیدن به اهداف فرهنگی و میزان قانون‌پذیری وجود دارد. ضریب پیرسون (۰/۱۲۲) نشان می‌دهد که بین دو متغیر همبستگی مستقیم در حد ضعیفی وجود دارد.

۴-۱۱. سن و رابطه آن با میزان قانون‌پذیری شهری

جدول شماره (۱۳): آزمون رابطه بین سن و میزان قانون‌پذیری

قانون‌پذیری	متغیر وابسته	
	متغیر مستقل	
۰/۰۲۷	ضریب پیرسون	سن
۰/۵۹۴	سطح معناداری	
۳۸۳	تعداد مشاهدات	

در جدول شماره (۱۳) رابطه بین دو متغیر سن و میزان قانون‌پذیری مورد آزمون قرار داده شده است. برای آزمون دو متغیر بالا با توجه به فاصله‌ای بودن آنها از آزمون پیرسون استفاده شده است. نتایج آزمون با توجه به سطح معناداری ($\text{Sig} = ۰/۵۹۴$) که در سطح اطمینان ۹۵٪ از $\alpha = ۰/۰۵$ بزرگتر می‌باشد، نشان می‌دهد که رابطه معناداری بین سن و میزان قانون‌پذیری وجود ندارد.

۴-۱۲. آزمون مدل رگرسیون چندگانه

تاکنون ما رابطه تک تک عوامل مؤثر بر قانون‌پذیری را به صورت دو متغیری یا دو به دو بررسی و آزمون نموده‌ایم و در این راستا برخی از فرضیه‌های تحقیق رد شده و برخی دیگر مورد تأیید قرار گرفته‌اند. حال در این قسمت به تحلیل رگرسیونی چندگانه از داده‌ها پرداخته می‌شود. هدف از تحلیل، مشخص نمودن سهم و تأثیر متغیرهای عمده تحقیق در تبیین قانون‌پذیری است. به عبارت دیگر رگرسیون چند متغیری به تبیین و پیش‌بینی واریانس متغیر وابسته قانون‌پذیری کمک می‌کند و این کار از طریق برآورد میزان نقش و مشارکت متغیرها در ایجاد این واریانس انجام می‌گیرد. برای تحلیل رگرسیون چند متغیری، تمامی متغیرهای مستقلی که در سطوح رتبه‌ای و بالاتر (فاصله‌ای و کسری) اندازه‌گیری شده‌اند، انتخاب شده و در یک دستور رگرسیون برای دستیابی به معادله نهایی، استفاده شده‌اند.

جدول شماره (۱۴): شاخصها و آماره‌های تحلیل رگرسیون

ضریب همبستگی چندگانه R	ضریب تبیین R^2	ضریب تبیین واقعی	اشتباه معیار
۰/۳۹۳	۰/۱۵۴	۰/۱۳۴	۴/۵۳

جدول شماره (۱۵) : آنالیز واریانس رگرسیون چند متغیری

منبع تغییرات	جمع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری
اثر رگرسیون	۱۳۹۰/۰۹۷	۹	۱۵۴/۴۵۵	۷/۵۱۶	۰/۰۰۰
باقیمانده	۷۶۲۴/۵۴۸	۳۷۱	۲۰/۵۵۱		
جمع	۹۰۱۴/۶۴۶	۳۸۰			

به طور خلاصه همانگونه که در جدول شماره (۱۴) ملاحظه می‌شود، ضریب نهایی رگرسیون چندگانه $R = ۰/۳۹۳$ و مجذور آن یعنی ضریب تبیین آن $۰/۱۵۴$ است. با توجه به ضریب تبیین واقعی تقریباً ۱۳ درصد از واریانس و تغییرات قانون‌پذیری توسط متغیرهای موجود، در معادله تبیین می‌شود بقیه جزء واریانس باقیمانده است که به علت عوامل و متغیرهای بیرونی و ناشناخته پدید آمده است.

جدول (۴-۵۵) : ضرایب

سطح معناداری	t	ضرایب استاندارد شده	ضرایب غیراستاندارد		
			B	انحراف استاندارد	
۰/۰۰۰	۱۲/۱۱۰	-	۲/۰۹۷	۲۵/۳۹۰	(عرض از مبدأ)
۰/۳۸۱	۰/۸۷۷	۰/۰۵۱	۰/۰۲۳	۰/۰۲۰	سن
۰/۰۵۳	۱/۹۴۱	۰/۱۲۹	۰/۳۷۷	۰/۷۳۲	تحصیلات
۰/۲۸۳	۱/۰۷۶	۰/۰۶۲	۰/۰۸۵	۰/۰۹۱	پاداش (تشویق)
۰/۰۰۰	-۶/۱۳۷	-۰/۳۰۷	۰/۰۵۷	-۰/۳۴۷	فردگرایی
۰/۰۰۲	۳/۰۸۲	۰/۱۶۳	۰/۰۱۶	۰/۰۴۹	نظارت اجتماعی
۰/۰۳۷	-۲/۰۹۹	-۰/۱۲۴	۰/۱۰۱	۰/۲۱۲	معاشرت با افراد کج‌رو (قانون‌گریز)
۰/۰۰۹	۲/۶۴۲	۰/۲۲۸	۰/۴۲۳	۱/۱۱۷	ابزار و وسایل اجتماعی برای رسیدن به اهداف فرهنگی
۰/۵۷۲	-۰/۵۶۵	۰/۰۳۴	۰/۴۰۰	-۰/۲۲۶	طبقه (پایگاه) اجتماعی
۰/۰۹۵	-۱/۶۷۴	-۰/۱۴۷	۰/۲۷۶	-۰/۴۶۲	تأمین نیازهای مادی

داده‌های موجود در جدول گویای این واقعیت است که متغیر «فردگرایی» بیشتر از دیگر متغیرهای مستقل، در قانون‌پذیری مؤثر است؛ بدین معنی که هرچه میزان

ویژگیهای فردگرایانه بیشتر باشد، میزان قانون‌پذیری کمتر است. علاوه بر این در میان دیگر متغیرها، متغیرهای «ابزار و وسایل اجتماعی برای رسیدن به اهداف فرهنگی»، «نظارت اجتماعی» و «معاشرت با افراد قانون‌گریز» به ترتیب بر قانون‌پذیری مؤثرند.

خلاصه و نتیجه‌گیری:

همانطور که اشاره شد رهیافت پژوهشی لویتدکه و شوایتزر حاکی از آن بود که فردگرایی و گسترش نفع فردی نقشی اساسی در تمایل افراد به سوی فساد دارد و در شرایطی که فرد تحت تأثیر محرکهای فردگرایانه و محرکهای جمع‌گرایانه - هر دو - باشد، به سوی محرکهای فردگرایانه و نفع شخصی و درستی فساد متمایل می‌شود.

در این پژوهش نیز چنانکه در بخش یافته‌های تحقیق نشان داده شد، بین فردگرایی و قانون‌پذیری همبستگی و رابطه معناداری به چشم می‌خورد که این دقیقاً بیانگر این واقعیت است که در این پژوهش، تئوری لویتدکه و شوایتزر، با نتایج این پژوهش، حمایت می‌شوند.

همچنین بین جنس و قانون‌پذیری همبستگی و رابطه معناداری به چشم می‌خورد. بر اساس نتایج آزمون t تفاوت معناداری بین مردان و زنان از نظر میزان قانون‌پذیری مشاهده گردید؛ بدین معنی که میزان قانون‌پذیری در زنان بیشتر از مردان است. همچنین طبق رهیافت پژوهشی والتر رلکس در نظریه سد نفوذ، افراد از چند طریق از اعمال مربوط به نقض قوانین پرهیز می‌کنند که به ترتیب عبارتند از: والدین یا گروه همسالان که اگر مؤثر نباشند دیگر نهادهای اجتماعی کنترل غیر رسمی مانند مدارس و نهادهای عقیدتی ممکن است مصونیت‌هایی را ایجاد کنند و اگر این هم مؤثر واقع نشد، در نهایت دستگاه قضایی به عنوان یک نهاد رسمی تلاش می‌کند تا افراد را مصون از گناه نگه دارد.

در این پژوهش نیز، با توجه به نظریه سد نفوذ، بین نظارت اجتماعی و قانون‌پذیری ارتباط و همبستگی مستقیمی وجود دارد و طبق نتایج به دست آمده، تئوری سد نفوذ، توسط این پژوهش حمایت می‌شود. از سوی دیگر ارتباط بین دو متغیر «داشتن ابزار و وسایل اجتماعی جهت رسیدن به اهداف فرهنگی» و قانون‌پذیری که بر اساس نظریه مرتن تنظیم شده بود، به علت اینکه در آزمون رابطه متغیرهای بالا و قانون‌پذیری، نتایج آزمون سطح معناداری آنها در سطح اطمینان ۹۵٪ از ۰/۰۵ درصد کوچکتر می‌باشد، توسط این پژوهش حمایت می‌شود.

اما نتایج آزمون رابطه بین دو متغیر تأمین نیازهای مادی و میزان قانون‌پذیری که بر اساس تئوری نیازها تنظیم گردیده بود، نشان می‌دهد که با عنایت به اینکه جدول سطح معناداری آزمون پیرسون $\text{Sig} = ۰/۱۷۱$ در سطح $\alpha = ۰/۰۵$ درصد بزرگتر می‌باشد پس رابطه معناداری بین تأمین نیازهای مادی و میزان قانون‌پذیری وجود ندارد. در حقیقت، تئوری نیازها برای جامعه شهری اردبیل نمی‌تواند میزان قانون‌پذیری شهروندان را تبیین نماید.

علاوه بر این، مطالعه حاضر در خصوص ارتباط معاشرت با افراد کجرو و قانون‌پذیری که بر اساس نظریه فراوانی معاشرت تنظیم گردیده بود، همچنین ارتباط بین «تشویق (پاداش) فرد مقید به قانون» و قانون‌پذیری که بر اساس تئوری موفقیت هومنز تنظیم شده بود، هیچکدام از این تئوریها توسط پژوهش حاضر حمایت نمی‌شوند (البته برای شهر اردبیل) و احتمالاً عوامل و متغیرهای دیگری وجود دارند که در این تحقیق مورد بررسی قرار نگرفته‌اند و در میزان قانون‌پذیری شهروندان اردبیلی مؤثر هستند و باید در تحقیقات آینده مورد بررسی و مطالعه قرار گیرند.

همچنین تحلیل رگرسیونی چند متغیره، نشان می‌دهد که تقریباً ۱۳ درصد از واریانس و متغیرات قانون‌پذیری توسط متغیرهای موجود در معادله تبیین می‌شوند

و بقیه جزو واریانس باقی مانده است که به علت عوامل و متغیرهای بیرونی و ناشناخته پدید آمده است و داده‌ها گویای این واقعیت است که متغیر فردگرایی بیشتر از دیگر متغیرهای مستقل، در قانون‌پذیری مؤثر است؛ بدین معنی که هرچه ویژگیهای فردگرایانه بیشتر باشد، میزان قانون‌پذیری کمتر است.

• پیشنهادها

- ۱- ارتقای سطح توسعه فرهنگی و تعمیم فرصتهای فرهنگی برای همگان، به صورتی که افراد بتوانند از طریق مشروع، به اهداف فرهنگی خویش دست یابند، باید از جمله اولویت‌ها در سیاستگذاریهای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی باشد. در این راستا بهره‌برداری بهینه از منابع برای تعمیم فرصتهای فرهنگی و کاهش نابرابریها و تبعیضها و استقرار عدالت در تصدی امور فرهنگی مبتنی بر اصول لیاقت و شایستگی ضروری است.
- ۲- نهادهای رسمی نظارتی از جمله نیروی انتظامی و نهاد قضایی کشور باید بخش نظارتی خود را تقویت نمایند. نظام قضایی و انتظامی، باید نظارت رسمی خود را بر اجرای قانون گسترش دهد؛ وجود نظارت و کنترل دائمی باعث خواهد شد تا عامل ترس از نقض قانون وجود داشته باشد و بخشی از افراد مجبور به رعایت قانون شوند. جبر انضباطی و توسل به قهر، ضمن اینکه متناسب با خطایی است که افراد مرتکب شده‌اند، باید بلافاصله در پی جرم افراد صورت گیرد، تا تأثیرگذاری بیشتری داشته باشد. معرفی فرد خاطی و شناساندن او به افراد جامعه مخصوصاً همشهریها و هم‌محله‌ای‌ها، یکی از ابزارهای نظارتی خاصی است که مانع از ادامه چنین اعمالی از یک سو و تحکیم همبستگی مردم در مواجهه با بی‌قانونی از سوی دیگر می‌شود. رسانه‌های جمعی نیز در این مورد نقش اساسی دارند. پیشنهاد می‌شود اطلاع‌رسانی رسانه‌ای موارد قانون‌گریزی همراه با پیامدهای آن برای افراد از طریق شبکه‌های محلی گزارش شود تا در نزد افراد پیامدهای

منفی قانون‌گزینی بیش از پیامدهای مثبت آن جلوه نماید. در کنار نهادهای رسمی باید نهادهای غیر رسمی نظارتی از جمله خانواده، دوستان، همسایگان و تشکلهای غیر دولتی و... نیز نقش اساسی در جلوگیری از بی‌قانونی توسط افراد داشته باشند. این نهادها باید از تشویق و حمایت جدی نظام برخوردار باشند و شرایط را طوری مهیا کنند تا نهاد یا فرد معترض به بی‌قانونی متحمل هزینه‌های ناشی از این اعتراض نشود.

۳- نهادهای جامعه‌پذیری اهمیت بسزایی در اشاعه رفتار قانونمند دارند. نهاد خانواده یکی از نهادهای با اهمیت است. احتمال پرورش فرزند قانون‌شکن از پدر و مادری که قانون‌شکن هستند بسیار زیادتر است. کنترل و ارشاد خانواده‌ها بر گرایش فرزندانشان به ارزشهای مادی و بر حذر داشتن آنان از دستیابی به اهداف مادی‌شان به هر وسیله‌ای، به وسیله پدر و مادری که خود به قانون پایبند هستند، اثرگذاری بیشتری دارد؛ نهاد آموزش و پرورش نیز در این خصوص اهمیت ویژه‌ای دارد. با تحلیل محتوای کتابهای درسی نیز می‌توان نشان داد که این نهاد تا چه حد به اشاعه رفتار قانونمند و رشد آگاهی از قانون کمک می‌کند. فضای کلاس، یک جامعه کوچک است؛ کنش و واکنش دانش‌آموزان و میزان هنجارپذیری آنان، بهترین تمرین برای قانونگرایی است.

منابع

- ۱- آرون، ر. (۱۳۶۴). *مراحل اساسی سیر اندیشه در جامعه‌شناسی*، ترجمه باقر پرهام، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- ۲- آزاد ارمکی، ت. (۱۳۷۶). *نظریه‌های جامعه‌شناسی*، تهران: انتشارات سروش.
- ۳- ادیبی، ح.، و انصاری، ع. (۱۳۵۸). *نظریه‌های جامعه‌شناسی*، تهران: انتشارات جامعه.
- ۴- اسکیدمور، و. (۱۳۷۲). *تفکر نظری در جامعه‌شناسی*، ترجمه (گروهی)، تهران: انتشارات سفیر
- ۵- بیرو، آ. (۱۳۷۰). *فرهنگ علوم اجتماعی*، ترجمه باقر ساروخانی، تهران: کیهان.
- ۶- پورصالح، ا. (۱۳۷۸). *بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر هنجارشکنی دانش‌آموزان پسر شهرستان رشت*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد امور فرهنگی، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده علوم اجتماعی.
- ۷- تنهایی، ا. (۱۳۷۷). *نظریه‌های جامعه‌شناسی ۲*، تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۸- توسلی، غ. (۱۳۸۰). *نظریه‌های جامعه‌شناسی*، تهران: انتشارات سمت.
- ۹- جعفری لنگرودی، م. (۱۳۷۲). *ترمینولوژی حقوق*، تهران: نشر گنج دانش.
- ۱۰- رفیع پور، ف. (۱۳۸۰). *آناتومی جامعه*، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- ۱۱- _____ (۱۳۷۸). *آنومی یا آشفتگی اجتماعی*، تهران: انتشارات سروش.
- ۱۲- شایان مهر، ع. (۱۳۷۷). *دایرة المعارف تطبیقی علوم اجتماعی*، تهران: انتشارات کیهان.
- ۱۳- شورای فرهنگ عمومی. (۱۳۷۵). *بررسی روحیه قانون‌پذیری*، شناخت مدافع و راهبردهای تقویت آن در جامعه، بی تا.
- ۱۴- صاحبزاده، ب. (۱۳۷۷). *بررسی و سنجش میزان انضباط اجتماعی مردم شهر مشهد با تأکید بر هنجارهای عامل و مربوط به ترافیک*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهشگری اجتماعی، مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- ۱۵- عبدالرحمانی، ر. (۱۳۷۷). *بررسی پایگاه اقتصادی، اجتماعی رانندگان با میزان انحراف از قوانین راهنمایی و رانندگی شهر تهران*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- ۱۶- عبدی، ع. (۱۳۸۱). *معمای حاکمیت قانون در ایران*، تهران: انتشارات طرح نو.

- ۱۷- علیخواه، ف. (۱۳۸۰). نقش صدا و سیما در ترویج رفتار قانونمند، مرکز مطالعات، تحقیقات و سنجش برنامه‌ای صدا و سیما.
- ۱۸- _____ . (۱۳۸۱). بررسی میزان پایبندی مردم به قوانین و مقررات، تهران: مرکز مطالعات، تحقیقات و سنجش برنامه‌ای صدا و سیما.
- ۱۹- علیوردی نیا، ا. (۱۳۷۷). «مطالعه جامعه‌شناختی میزان قانون سستیزی در استان مازندران»، همایش قانون و قانون‌گرایی و تأثیر آن بر فرهنگ عمومی، ساری: اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی مازندران.
- ۲۰- فخرایی، س. (۱۳۷۷). نظرسنجی از مردم تهران درباره قانون‌پذیری و چگونگی رعایت قانون، تهران: مرکز مطالعات، تحقیقات و سنجش برنامه صدا و سیما.
- ۲۱- کرایب، ی. (۱۳۷۸). نظریه اجتماعی مدرن از پارسونز تا هابرماس، ترجمه عباس مخبر، تهران: نشر آگاه.
- ۲۲- کاتوزیان، م. (۱۳۷۵). استبداد، دموکراسی و نهضت ملی، تهران: نشر مرکز.
- ۲۳- کوئن، ب. (۱۳۷۳). مبانی جامعه‌شناسی، توسلی، غ و فاضلی، ر، تهران: انتشارات سمت.
- ۲۴- کیویستو، پ. (۱۳۷۸). اندیشه‌های بنیادی در جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشرنی.
- ۲۵- گولد، ج و کولب، و. (۱۳۷۶). فرهنگ علوم اجتماعی، تهران: انتشارات مازیار.
- ۲۶- گیدنز، آ. (۱۳۷۸). جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- ۲۷- مهساتی‌زاده، ع. (۱۳۹۱). «نفس محرومیت نسبی در افزایش خشونت‌های شهری: مناطق حاشیه‌نشین»، فصلنامه مطالعات شهری، سال دوم، شماره سوم، تابستان، صص: ۶۴-۲۱.
- ۲۸- محسنی، م. (۱۳۷۹). بررسی آگاهیهها، نگرشها و رفتارهای اجتماعی فرهنگی در ایران، تهران: دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی کشور.
- ۲۹- محسنی، م. (۱۳۷۶). مقدمات جامعه‌شناسی، تهران: نشر دوران.
- ۳۰- محسنی تبریزی، ع؛ قهرمانی، س؛ و یامک، س. (۱۳۹۰). «فضاهای بی‌دفاع شهری و خشونت (مطالعه موردی فضاهای بی‌دفاع شهر تهران)»، مجله جامعه‌شناسی

کاربردی، شماره پیاپی ۴۴، زمستان، صص: ۷۰-۵۱

- ۳۱- معاونت پژوهشی وزارت ارشاد. (۱۳۷۵). نمایه پژوهش، سال اول، شماره دوم.
- ۳۲- معاونت پژوهشی و آموزشی فرهنگی و ارشاد اسلامی، **قانون‌گرایی و فرهنگ عمومی**، ویژه‌گردهمایی قانون‌گرایی و فرهنگ عمومی، تهران: دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی.
- ۳۳- معیدفر، س. (۱۳۸۰). «**نابسامانی اجتماعی یا سازگاری عرفی؟**»، نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران، شماره ۳
- ۳۴- ممتاز، ف. (۱۳۸۱). **انحرافات اجتماعی نظریه‌ها و دیدگاه‌ها**، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- ۳۵- واحد افکار عمومی. (۱۳۶۹). **بررسی پای‌بندی مردم به نظم اجتماعی در تبریز**، تهران: مرکز مطالعات، تحقیقات و سنجش برنامه‌ای صدا و سیما.
- ۳۶- _____ . (۱۳۷۴). **نظرسنجی از مردم تهران درباره چگونگی رعایت قانون**، تهران: مرکز مطالعات، تحقیقات و سنجش برنامه‌ای صدا و سیما.
- ۳۷- _____ . (۱۳۷۳). **نظرسنجی از مردم تهران درباره رعایت قانون**، تهران: مرکز مطالعات، تحقیقات و سنجش برنامه‌ای صدا و سیما.
- ۳۸- ورسلی، پ. (۱۳۷۸). **نظم اجتماعی**، ترجمه سعید معیدفر، تهران: مؤسسه فرهنگی انتشاراتی بنیان.
- ۳۹- _____ . (۱۳۷۳). **جامعه‌شناسی مدرن**، ترجمه حسن پویان، تهران: انتشارات چابخش.
- 40- Haralambos M. and Holborn M. 2008 *Sociology : Themes and perspectives*. London : Harpor collins publishers;.
- 41- Homans, George c. 1974, *Social Behavior; Its Elementary Forms*. Rev. ed., N.Y. Harcourt Brace, and world,
- 42- Richard; M & Wells A_ (2004), *Impacts of illegality & barriers to legality*. Honduras international forestry review.
- 43- *Ritzar Gorge. (2011). *Sociological Theory*. Eighth Edition. New York: Mac Graw Hill.
- 44- Rogers. Joseph. 1987) *juvenile delinquency and juvenile justice*. (john willey and sons publ.newyourk.
- 45- *Turner, Jononathan H. (2003). *The Structure of Sociological Theory*. Thousand oaks, Calif: Wadsworth publication.